

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ДАРГА
ДАШЗЭГВИЙН АМАРБАЯСГАЛАН
ТАНАА

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Мягмарсүрэнгийн БАДАМСҮРЭН

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон
Утас: 26-13-32, Факс: 32-70-16
E-mail: badamsuren@parliament.mn
<http://www.parliament.mn>

2025.07.09 № 44х-03/8741
танай _____-ны № _____-т

Хуулийн төсөл өргөн мэдүүлэх тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин зургаадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.1 дэх заалт, Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1 дэх хэсэгт заасан бүрэн эрхийнхээ хүрээнд Газрын тосны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг дагалдах бусад хуулийн төслийн хамт санаачлан боловсруулж, Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлж байна.

Хуулийн төслийг Монгол Улсын Их Хурлын Байнгын хороо болон чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлж өгнө үү.

Хавсралт:.....хуудастай

Хүндэтгэсэн,

УЛСЫН ИХ
ХУРЛЫН ГИШҮҮН

М.БАДАМСҮРЭН

Б.ДЭЛГЭРСАЙХАН

Ц.ИДЭРБАТ

Н.НАРАНБААТАР

У.ОТГОНБАЯР

Л.СОРОНЗОНБОЛД

Ш.БЯМБАСҮРЭН

М.ГАНХҮЛЭГ

Р.СЭДДОРЖ

000043

Л.МӨНХБАЯСГАЛАН

Ц.МӨНХБАТ

Р.ЭРДЭНЭБҮРЭН

Г.ГАНБААТАР

A handwritten signature in black ink, consisting of several loops and a long horizontal stroke, positioned to the left of the list of names.

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ЕРӨНХИЙ НАРИЙН
БИЧГИЙН ДАРГА Б.БААСАНДОРЖ
ТАНАА

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Мягмарсүрэнгийн БАДАМСҮРЭН

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон
Утас: 26-13-32, Факс: 32-70-16
E-mail: badamsuren@parliament.mn
<http://www.parliament.mn>

2025.07.08 № УХ-03/8873
танай _____-ны № _____-т

**Хуулийн төсөл өргөн мэдүүлэх
тов тогтоолгох тухай**

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 26 дугаар зүйл, Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.1 дэх заалт, 36 дугаар зүйлийн 36.1 дэх хэсэгт заасан бүрэн эрхийнхээ дагуу Улсын Их Хурлын гишүүн Б.Дэлгэрсайхан, Ц.Идэрбат, Н.Наранбаатар, У.Отгонбаяр, Л.Соронзонболд, Ш.Бямбасүрэн, М.Ганхүлэг, Р.Сэддорж, Л.Мөнхбаясгалан, Ц.Мөнхбат, Р.Эрдэнэбүрэн, Г.Ганбаатар, нарын хамт Газрын тосны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг дагалдах бусад хуулийн төслийн хамт санаачлан боловсрууллаа.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлд заасны дагуу хянан үзэж, Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх тов тогтоож өгнө үү.

Хуулийн төсөл, үзэл баримтлал, танилцуулга болон холбогдох материалыг хавсаргав.

Хавсралт: ³³хуудастай

Хүндэтгэсэн,

УЛСЫН ИХ
ХУРЛЫН ГИШҮҮН

М.БАДАМСҮРЭН

000040

МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЙ САЙД
ЛУВСАННАМСРАЙН ОЮУН-ЭРДЭНЭ
ТАНАА

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Мягмарсүрэнгийн БАДАМСҮРЭН

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон
Утас: 26-70-16, Факс: 32-70-16
<http://www.parliament.mn>

2025.05.05 № УИТ-03/5650
танай _____-ны № _____-т

Хуулийн төсөлд санал авах тухай

Монгол Улсын Засгийн газраас Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуулийг өргөн мэдүүлснийг Улсын Их Хурал хэлэлцэн 2024 оны 04 дүгээр сарын 19-ний өдөр баталсан.

Тус хуулиар Баялгийн төрөлжсөн сангуудад хатуу ашигт малтмал, цацраг идэвхит ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр, уул уурхайн олборлолт, ашигт малтмалын боловсруулах салбарын төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн төрийн эзэмшилд ногдох ногдол ашгийг хуваарилах харилцааг зохицуулсан.

Харин дээрх хуулиар газрын тосны нөөц ашигласны төлбөр, мөн гэрээлэгчтэй байгуулсан Бүтээгдэхүүн хуваах гэрээнд заасны дагуу газрын тосны борлуулалтын орлогоос Засгийн газарт ногдох орлогыг Баялгийн санд төвлөрүүлэх харилцааг зохицуулаагүй байна.

Мөн нөөц ашигласны төлбөрөөс Орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн сан, газрын тосны ашиглалтын үйл ажиллагаа явагдаж буй тухайн бүс болон аймаг, сумын Орон нутгийн хөгжлийн санд хуваарилах харилцааг оновчтой болгох шаардлагатай байна.

Иймд Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 26 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.1 дэх заалт, Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1 дэх хэсэгт заасан бүрэн эрхийн хүрээнд Улсын Их Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуулийн 6, 7 дугаар тойргоос сонгогдсон Улсын Их Хурлын гишүүд хамтран Газрын тосны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл, дагалдуулсан хуулийн төслүүдийг санаачлан боловсруулж, Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1 дэх хэсэгт заасны дагуу Засгийн газрын 'санал, дүгнэлт авахаар хүргүүлж байна.

Хавсралт 12 хуудастай.

Хүндэтгэсэн,

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН

М.БАДАМСҮРЭН

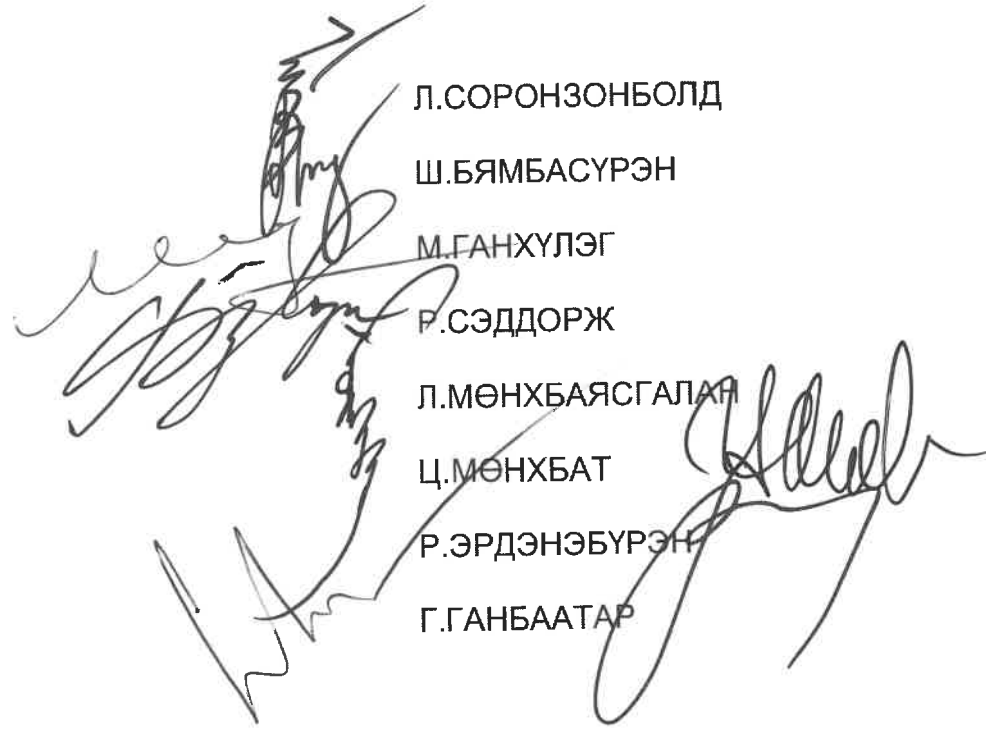
Б.ДЭЛГЭРСАЙХАН

Ц.ИДЭРБАТ

Н.НАРАНБААТАР

У.ОТГОНБАЯР

000021

The image contains several handwritten signatures and stamps. A large, stylized signature is written over the first three names. Another signature is written over the last two names. There are also some circular stamps or marks near the signatures.

Л.СОРОНЗОНБОЛД

Ш.БЯМБАСҮРЭН

М.ГАНХҮЛЭГ

Р.СЭДДОРЖ

Л.МӨНХБАЯСГАЛАН

Ц.МӨНХБАТ

Р.ЭРДЭНЭБҮРЭН

Г.ГАНБААТАР

БАТЛАВ.
УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН

М.БАДАМСҮРЭН

ГАЗРЫН ТОСНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ

Нэг. Хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлага

1.1 Хууль зүйн үндэслэл

1.1.1 Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Зургаадугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Монгол Улсын иргэдэд өмчлүүлснээс бусад газар, түүнчлэн газрын хэвлий, түүний баялаг, ой, усны нөөц, ан амьтан төрийн нийтийн өмч мөн. Байгалийн баялгийг ашиглах төрийн бодлого нь урт хугацааны хөгжлийн бодлогод тулгуурлаж, одоо ба ирээдүй үеийн иргэн бүрд эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг нь баталгаажуулах, газрын хэвлийн баялгийн үр өгөөжийг Үндэсний баялгийн санд төвлөрүүлж тэгш, шударга хүртээхэд чиглэнэ. Иргэн эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийнхээ хүрээнд газрын хэвлийн баялгийг ашигласнаар байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөллийн талаар мэдэх эрхтэй. Стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын ордыг ашиглахдаа байгалийн баялаг ард түмний мэдэлд байх зарчимд нийцүүлэн түүний үр өгөөжийн дийлэнх нь ард түмэнд ногдож байх эрх зүйн үндсийг хуулиар тогтооно” гэж заасан.

Үүний дагуу Монгол Улсын Засгийн газраас Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуулийг өргөн мэдүүлснийг Улсын Их Хурал хэлэлцэн 2024 оны 04 дүгээр сарын 19-ний өдөр баталсан. Тус хуульд заасан баялгийн төрөлжсөн сангуудад хатуу ашигт малтмал, цацраг идэвхит ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр, уул уурхайн олборлолт, ашигт малтмалын боловсруулах салбарын хуулийн этгээдийн төрийн эзэмшилд ногдох ногдол ашгийг хуваарилах харилцааг зохицуулсан.

Харин газрын тосны нөөц ашигласны төлбөр, мөн гэрээлэгчтэй байгуулсан бүтээгдэхүүн хуваах гэрээнд заасны дагуу газрын тосны борлуулалтын орлогоос Засгийн газарт ногдох орлогыг Үндэсний баялгийн санд төвлөрүүлэх харилцааг зохицуулаагүй байна.

1.1.2 Мөн газрын хэвлийн баялаг газрын тосыг ашиглах явцад тухайн орон нутгийн хүн амын эрүүл, аюулгүйн орчинд амьдрах эрхийг хамгаалах, амьжиргааг нь дэмжих, байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөллийг хамгийн бага байлгах, байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээхэд шаардагдах төсөв, хөрөнгийг тухайн орон нутгийн хөгжлийн сан, орон нутгийн төсөвт хуваарилах зарчим дэлхийн олон улс оронд мөрдөгддөг.

Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улсын үед буюу 1991 онд батлагдсан Газрын тосны тухай хуулийг Монгол Улсын Их Хурал 2014 онд шинэчлэн баталсан. Тус хуулийн 30 дугаар зүйлийн 30.1 дэх хэсэгт “Гэрээлэгч газрын тосны хайгуулын болон ашиглалтын үед тусгай зөвшөөрлийн төлбөрийг жил бүр төлнө.” 30.6 дахь хэсэгт “Тусгай зөвшөөрлийн төлбөрийн 10 хувийг тухайн тусгай зөвшөөрлийн талбайг харьяалах сум, дүүргийн төсөвт, 20 хувийг аймаг, нийслэлийн төсөвт, 70 хувийг улсын төсөвт тус тус хуваарилна” гэж заасан. Түүнчлэн энэ зүйлийн дараагийн заалт болох Нөөц ашигласны төлбөр, түүний хуваарилалт гэсэн 31

дүгээр зүйлийн 31.3 дэх хэсэгт “Нөөц ашигласны төлбөрийн 30 хувийг тухайн орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн санд, 70 хувийг улсын төсөвт тус тус төвлөрүүлнэ” гэж заасан байсныг 2021 оны 11 дүгээр сарын 12-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулж “...тухайн” гэсэн үгийг хассан байна.

Энэ нь хууль тогтоогчийн 2014 онд баталсан хуулийн үзэл баримтлалыг өөрчилж, нөлөөлөлд өртөж буй байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх болон тухайн орон нутгийн иргэдэд байгалийн баялгийн өгөөжөөс хуваарилах эрх зүйн байдлыг дордуулсан өөрчлөлт болсон гэж үзэхээр байна.

1.1.3 Түүнчлэн Улсын Их Хурлаар хэлэлцэн баталсан Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрт тусгайлан заасан бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын дагуу газрын хэвлийн баялгийг олборлох, тээвэрлэх, боловсруулах, худалдаалах нь бүс доторх аймаг, сумдыг дамнан, цаашлаад бүсүүд дамнан хилийн боомт хүртэл үргэлжлэх хүн амын эрүүл, аюулгүй амьдрах орчин, байгаль орчинд нөлөөлөх усан хангамж, мөн эрчим хүч, төмөр зам, авто зам зэрэг дэд бүтэцтэй харилцан уялдаатай үйл ажиллагаа юм.

Бүсчилсэн хөгжлийг эрчимжүүлэхэд тухайн бүс орон нутгийн эдийн засгийн чадавхийг дээшлүүлж, цаашлаад бие даан хөгжих боломжийг бүрдүүлэх нь чухал тул газрын хэвлийн баялгийн өгөөжийг тухайн бүс орон нутагт хуваарилах учиртай. Мөн Бүсчилсэн хөгжлийн удирдлага зохицуулалтын тухай хуулийн 16 дугаар зүйлийн 16.2-т даасан бүсийн хөгжлийн сантай холбоотой зохицуулалтыг 2006 оны 06 дугаар сарын 29-ний өдрийн нэмэлт, өөрчлөлтөөр хүчингүй болгосон ба түүнд холбогдох Засгийн Газрын 2005 оны 39 дүгээр тогтоолоор баталсан “Бүсийн хөгжлийг дэмжих сан байгуулах, түүнд хөрөнгө бүрдүүлэх, зарцуулах, хяналт тавих” журам нь хүчин төгөлдөр хэвээр байна.

Монгол Улсын Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн тэргүүлэх чиглэл нь бүсчилсэн хөгжил хэмээн тодорхойлсон ба цаашид бүсийн хөгжилд дээрхи санг эргэн байгуулах, үйл ажиллагааг тогтворжуулах эрх зүйн орчинг бүрдүүлэх шаардлагатай гэж үзлээ.

Дээрх 3 үндэслэлийн дагуу газрын тосны нөөц ашигласны төлбөрөөс Баялгийн төрөлжсөн сангууд, Орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн санд болон газрын тосны ашиглалтын нөлөөлөлд өртөж буй тухайн аймаг, сумдын Орон нутгийн хөгжлийн сан, Бүсийн хөгжлийн санд хуваарилах, мөн гэрээлэгчтэй байгуулсан бүтээгдэхүүн хуваах гэрээнд заасны дагуу газрын тосны борлуулалтын орлогоос Засгийн газарт ногдох орлого, газрын тос олборлох, боловсруулах салбарын төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн төрийн эзэмшлийн ногдол ашгийг Хуримтлалын санд хуваарилах харилцааг зохицуулахаар Газрын тосны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл болон дагалдуулан, Төсвийн тухай хууль, Үндэсний баялгийн сангийн тухай хууль, Бүсчилсэн хөгжлийн удирдлага зохицуулалтын тухай хуульд тус тус нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсрууллаа.

1.2 Практик шаардлага

1.2.1 Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улсын үед буюу 1991 онд батлагдсан Газрын тосны тухай хуулийн орчинд Монгол Улсын Засгийн газар 1997 оноос эхлэн газрын тосны хайгуул, олборлолтын үйл ажиллагаа явуулах хүсэлт гаргасан дотоод, гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгжүүдтэй газрын тосны бүтээгдэхүүн хуваах гэрээ байгуулж ирсэн.

Монгол Улсын Их Хурал тус хуулийг 2014 онд шинэчлэн баталсан бөгөөд газрын хэвлийн баялгийн эзэн Монгол Улсад, түүнчлэн ашиглалтын үйл ажиллагаа явагдаж буй орон нутагт өгөөж багатай байна.

1.2.2.Нэг жилд 1500000 тонн түүхий тос боловсруулах хүчин чадалтай Монгол газрын тос боловсруулах үйлдвэр ашиглалтад орох үед дотоодын түүхий тосоор хангах стратегийг баримтлах нь нэн чухал бөгөөд эрэл, хайгуул, ашиглалтын үйл ажиллагааг байгаль орчинд хамгийн бага сөрөг нөлөөлөл үзүүлэх дэвшилтэт технологиор гүйцэтгэх, баялгийн өгөөжийг ард түмэнд шударгаар хуваарилах, олборлолтын нөлөөлөлд өртөж буй тухайн орон нутаг, иргэдэд өгөөжтэй байх учиртай.

Монгол Улсын Засгийн газартай Газрын тосны бүтээгдэхүүн хуваах гэрээ байгуулан Дорнод аймгийн Халхгол, Матад сумын нутаг дахь Тосон-Уул XIX, Тамсаг ХХI талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй БНХАУ-ын төрийн өмчит Петрочайна Дачин Тамсаг ХХК, Дорноговь аймгийн Сайшанд сумын нутаг дахь 1997 оны Бүтээгдэхүүн хуваах гэрээт талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй БНХАУ-ын төрийн өмчит Доншен Газрын тос (Монгол) ХХК-иуд нь 2024 онд нийт 568.7 мянган тонн газрын тос олборлож, 556.3 мянган тонн газрын тос экспортод гаргасан байна.

Газрын тосны борлуулалтын орлогоос 2020 оноос хойш газрын тосны нөөц ашигласны төлбөрт 51.1 сая ам.доллар, Монгол Улсын Засгийн газарт ногдох ашигт тос 269.9 сая ам.доллар буюу, нийт 321.0 сая ам.долларыг Улсын төсөвт төвлөрүүлсэн байна.

Цаашид газрын тосны эрэл, хайгуул, олборлолтын ажилд үндэсний аж ахуйн нэгж, төрийн өмчит хуулийн этгээдийг түлхүү оролцуулах бодлогыг баримталж, газрын тосны нөөц тогтоох, олборлолтыг нэмэгдүүлэхэд анхаарч жилд 1500000 тонн түүхий тос олборлохыг зорьж Монгол газрын тос боловсруулах үйлдвэрийг дотоодын түүхий эдээр тогтвортой хангах ажлыг Монгол Улсад, ард иргэдэд, орон нутагт өгөөжтэйгээр хэрэгжүүлэхийн тулд газрын тосны нөөц ашигласны төлбөрийн орлогыг оновчтой хуваарилах эрх зүйн үндсийг бүрдүүлэх шаардлагатай байна.

Хоёр. Хуулийн төслийн ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээний талаар

Хуулийн төсөл хоёр зүйлтэй бөгөөд газрын тосны нөөц ашигласны төлбөрийг хуваарилахдаа Үндэсний баялгийн сангийн төрөлжсөн сан болох Ирээдүйн өв сан, Хуримтлалын сан, Хөгжлийн сангийн хөрөнгийн эх үүсвэрийг нэмэгдүүлж, Орон нутгийн хөгжлийн сан, бүсийн хөгжлийн сан, аймаг, сумын орон нутгийн хөгжлийн санд тэгш, хүртээмжтэй хуваарилахаар Газрын тосны тухай хуулийн 31 дүгээр зүйлийн 31.3 дахь хэсгийг өөрчлөн дараах байдлаар найруулахаар тусгасан. Үүнд

31.3.Нөөц ашигласны төлбөрийн 30 хувийг орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн санд, 70 хувийг улсын төсөвт тус тус төвлөрүүлнэ гэж заасныг:

31.3.Нөөц ашигласны төлбөрийн орлогыг улсын төсөвт төвлөрүүлж дараахь байдлаар хуваарилна.

31.3.1 Үндэсний баялгийн сангийн Ирээдүйн өв санд 25 хувийг

31.3.2 Үндэсний баялгийн сангийн Хуримтлалын санд 5 хувийг

31.3.3 Үндэсний баялгийн сангийн Хөгжлийн санд 5 хувийг

31.1.4 Улсын төсөвт 25 хувийг

31.3.5 Орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн санд 10 хувийг

31.3.6 Тухайн бүсийн хөгжлийн санд 10 хувийг

31.3.7 Тухайн аймгийн Орон нутгийн хөгжлийн санд 10 хувийг

31.3.8 Тухайн сумын Орон нутгийн хөгжлийн санд 10 хувийг

Гурав. Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсэж болох нийгэм, эдийн засаг, эрх зүйн үр дагавар, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний талаар

Хууль батлагдсанаар газрын тосны нөөц ашигласны төлбөр Үндэсний баялагийн сан, Орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн сан, Бүсийн хөгжлийн сан, тухайн аймаг, сумын Орон нутгийн хөгжлийн санд оновчтой хуваарилагдаж газрын хэвлийн баялаг газрын тосыг ашиглах явцад тухайн орон нутгийн хүн амын эрүүл, аюулгүйн орчинд амьдрах эрхийг хамгаалах, амьжиргааг нь дэмжих, байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөллийг хамгийн бага байлгах, байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээхэд шаардагдах төсөв, хөрөнгийг зохистой зарцуулах боломж бүрдэнэ.

Дөрөв. Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон бусад хуультай хэрхэн уялдах, түүнийг хэрэгжүүлэх зорилгоор цаашид шинээр боловсруулах буюу өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгох хуулийн талаарх санал

Тус хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хуульд, Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээнд нийцэж байгаа бөгөөд хуулийн төсөлтэй холбогдуулан Төсвийн тухай хууль, Үндэсний баялгийн сангийн тухай хууль, Бүсчилсэн хөгжлийн удирдлага зохицуулалтын тухай хуульд тус тус нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулна.

---o0o---

ГАЗРЫН ТОСНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Зургадугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт: "...Монгол Улсын иргэдэд өмчлүүлснээс бусад газар, түүнчлэн газрын хэвлий, түүний баялаг, ой, усны нөөц, ан амьтан төрийн нийтийн өмч мөн..." гэж заасан. Байгалийн баялгийг ашиглах төрийн бодлого нь урт хугацааны хөгжлийн бодлогод тулгуурлаж, одоо ба ирээдүй үеийн иргэн бүрт эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг нь баталгаажуулах, газрын хэвлийн баялгийн үр өгөөжийг Үндэсний баялгийн санд төвлөрүүлж тэгш, шударга хүртээхэд чиглэнэ.

Иргэн эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийнхээ хүрээнд газрын хэвлийн баялгийг ашигласнаар байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөллийн талаар мэдэх эрхтэй. Стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын ордыг ашиглахдаа байгалийн баялаг ард түмний мэдэлд байх зарчимд нийцүүлэн түүний үр өгөөжийн дийлэнх нь ард түмэнд ногдож байх эрх зүйн үндсийг хуулиар тогтооно" гэж заасан.

Үүний дагуу Монгол Улсын Засгийн газраас Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуулийг өргөн мэдүүлснийг Улсын Их Хурал хэлэлцэн 2024 оны 04 дүгээр сарын 19-ний өдөр баталсан. Тус хуульд заасан баялгийн төрөлжсөн сангуудад хатуу ашигт малтмал, цацраг идэвхит ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр, уул уурхайн олборлолт, ашигт малтмалын боловсруулах салбарын хуулийн этгээдийн төрийн эзэмшилд ногдох ногдол ашгийг хуваарилах харилцааг зохицуулсан болно.

Цаашид Газрын тосны тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулан газрын тос, байгалийн хий, уламжлалт бус газрын тосны нөөц ашигласны төлбөрийг төсөвт төвлөрүүлж дахин хуваарилахтай холбоотой харилцааг оновчтой зохицуулах нь зүйтэй гэж үзэж байна. Газрын хэвлийн баялаг газрын тосыг ашиглах явцад тухайн орон нутгийн хүн амын эрүүл, аюулгүйн орчинд амьдрах эрхийг хамгаалах, амьжиргааг нь дэмжих, байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөллийг хамгийн бага байлгах, байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээхэд шаардагдах төсөв, хөрөнгийг тухайн орон нутгийн хөгжлийн сан, орон нутгийн төсөвт хуваарилдаг олон улсын зарчмыг хэрэгжүүлж, энэ төрлийн харилцааг зохицуулж байгаа хууль тогтоомжид өөрчлөлт оруулах хэрэгцээ шаардлага үүсээд байна.

Түүнчлэн газрын тосны нөөц ашигласны төлбөр, мөн гэрээлэгчтэй байгуулсан бүтээгдэхүүн хуваах гэрээнд заасны дагуу газрын тосны борлуулалтын орлогоос Засгийн газарт ногдох орлогыг Үндэсний баялгийн санд төвлөрүүлэх харилцааг хуулиар зохицуулаагүй байна.

Иймд Газрын тосны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсрууллаа.

Хуулийн төсөлд одоогийн хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа Газрын тосны тухай хуулийн 31.3.Нөөц ашигласны төлбөрийн 30 хувийг орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн

санд, 70 хувийг улсын төсөвт тус тус төвлөрүүлнэ гэж заасныг “31.3.Нөөц ашигласны төлбөрийн орлогыг дараахь байдлаар хуваарилна. Үүнд:

31.3.1 Үндэсний баялгийн сангийн Ирээдүйн өв санд 25 хувийг

31.3.2 Үндэсний баялгийн сангийн Хуримтлалын санд 5 хувийг

31.3.3 Үндэсний баялгийн сангийн Хөгжлийн санд 5 хувийг

31.3.4 Орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн санд 10 хувийг

31.3.5 Улсын төсөвт 25 хувийг

31.3.6 Тухайн бүсийн хөгжлийн санд 10 хувийг

31.3.7 Тухайн аймгийн Орон нутгийн хөгжлийн санд 10 хувийг

31.3.8 Тухайн сумын Орон нутгийн хөгжлийн санд 10 хувийг хуваарилдаг байхаар тусгалаа.

Тус хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хуульд, Монгол Улсын нэгдэн орсон Олон улсын гэрээнд нийцэж байгаа бөгөөд хуулийн төсөлтэй дагалдуулан Төсвийн тухай хууль, Үндэсний баялгийн сангийн тухай хууль, Бүсчилсэн хөгжлийн удирдлага зохицуулалтын тухай хуульд тус тус нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсрууллаа.

Хуулийн төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуульд заасан шаардлагад нийцүүлэн боловсруулсан.

---o0o---

ГАЗРЫН ТОСНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Зургаадугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Монгол Улсын иргэдэд өмчлүүлснээс бусад газар, түүнчлэн газрын хэвлий, түүний баялаг, ой, усны нөөц, ан амьтан төрийн нийтийн өмч мөн. Байгалийн баялгийг ашиглах төрийн бодлого нь урт хугацааны хөгжлийн бодлогод тулгуурлаж, одоо ба ирээдүй үеийн иргэн бүрд эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг нь баталгаажуулах, газрын хэвлийн баялгийн үр өгөөжийг Үндэсний баялгийн санд төвлөрүүлж тэгш, шударга хүртээхэд чиглэнэ. Иргэн эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийнхээ хүрээнд газрын хэвлийн баялгийг ашигласнаар байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөллийн талаар мэдэх эрхтэй. Стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын ордыг ашиглахдаа байгалийн баялаг ард түмний мэдэлд байх зарчимд нийцүүлэн түүний үр өгөөжийн дийлэнх нь ард түмэнд ногдож байх эрх зүйн үндсийг хуулиар тогтооно” гэж заасан.

Үүний дагуу Монгол Улсын Засгийн газраас Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуулийг өргөн мэдүүлснийг Улсын Их Хурал хэлэлцэн 2024 оны 04 дүгээр сарын 19-ний өдөр баталсан. Тус хуульд заасан баялгийн төрөлжсөн сангуудад хатуу ашигт малтмал, цацраг идэвхит ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр, уул уурхайн олборлолт, ашигт малтмалын боловсруулах салбарын хуулийн этгээдийн төрийн эзэмшилд ногдох ногдол ашгийг хуваарилах харилцааг зохицуулсан.

Харин газрын тосны нөөц ашигласны төлбөр, мөн гэрээлэгчтэй байгуулсан бүтээгдэхүүн хуваах гэрээнд заасны дагуу газрын тосны борлуулалтын орлогоос Засгийн газарт ногдох орлогыг Үндэсний баялгийн санд төвлөрүүлэх харилцааг зохицуулаагүй байгаа тул газрын тосны нөөц ашигласны төлбөрийг хуваарилахдаа Үндэсний баялгийн сангийн төрөлжсөн сан болох Ирээдүйн өв сан, Хуримтлалын сан, Хөгжлийн сангийн хөрөнгийн эх үүсвэрийг нэмэгдүүлж, Орон нутгийн хөгжлийн сан, улсын төсөв, бүсийн тус бүрийн хөгжлийн сан, аймаг, сумын Орон нутгийн хөгжлийн санд тэгш, хүртээмжтэй хуваарилахаар Газрын тосны тухай хуулийн 31 дүгээр зүйлийн 31.3 дах хэсгийг өөрчлөн найруулахаар хуулийн төслийг боловсруулсан.

Энэхүү хуулийн төсөл батлагдсанаар Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт газрын тосны нөөц ашигласны төлбөр Үндэсний баялагийн сан, Орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн сан, Улсын төсөв, Бүсийн хөгжлийн сан, тухайн аймаг, сумын орон нутгийн хөгжлийн санд тэгш хүртээмжтэй хуваарилагдаж газрын хэвлийн баялаг газрын тосыг эрэх, хайх, олборлох, тээвэрлэх явцад тухайн орон нутгийн хүн амын эрүүл, аюулгүйн орчинд амьдрах эрхийг хамгаалах, амьжиргааг нь дэмжих, байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөллийг хамгийн бага хэмжээнд байлгах, байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээхэд шаардагдах төсөв, хөрөнгийг зохистой зарцуулах боломж бүрдэнэ.

Тус хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хуульд, Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээнд нийцэж байгаа бөгөөд хуулийн төсөлтэй дагалдуулан дагалдуулан

Төсвийн тухай хууль, Үндэсний баялгийн сангийн тухай хууль, Бүсчилсэн хөгжлийн удирдлага зохиуулалтын тухай хуульд тус тус нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсрууллаа.

---o0o---

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2025 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**ГАЗРЫН ТОСНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ
ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл. Газрын тосны тухай хуулийн 31 дүгээр зүйлийн 31.3 дахь хэсгийг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

“1/31 дүгээр зүйлийн 31.3.дахь хэсэг

31.3.Нөөц ашигласны төлбөрийн орлогыг дараах байдлаар хуваарилна:

- 31.3.1.Үндэсний баялгийн сангийн Ирээдүйн өв санд 25 хувийг;
- 31.3.2.Үндэсний баялгийн сангийн Хуримтлалын санд 5 хувийг;
- 31.3.3.Үндэсний баялгийн сангийн Хөгжлийн санд 5 хувийг ;
- 31.3.4.Улсын төсөвт 25 хувийг;
- 31.3.5.Орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн санд 10 хувийг;
- 31.3.6.Тухайн бүсийн хөгжлийн санд 10 хувийг;
- 31.3.7.Тухайн аймгийн Орон нутгийн хөгжлийн санд 10 хувийг;
- 31.3.8.Тухайн сумын Орон нутгийн хөгжлийн санд 10 хувийг.”

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг баталсан өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2025 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ТӨСВИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Төсвийн тухай хуульд доор дурдсан агуулгатай дараах зүйл, заалт нэмсүгэй.

1/59¹ дүгээр зүйлийн 59¹.Бүсийн хөгжлийн сан:

59¹.1.Бүс нутгийн тэнцвэртэй байдлыг хангах зорилгоор бүс бүрт улсын болон бүс нутгийн чанартай, тэргүүлэх ач холбогдол бүхий хөгжлийн төсөл, арга хэмжээг санхүүжүүлэх Бүсийн хөгжлийн сантай байна.

59¹.1.1.Бүсийн хөгжлийн сан нь дараах эх үүсвэрээс бүрдэнэ;

59¹.1.1.1.Газрын тосны ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбайг харьяалах бүсийн хөгжлийн санд тухайн бүсийн аймгийн нутаг дэвсгэр дэх гэрээт талбайгаас төвлөрүүлэх газрын тосны нөөц ашигласны төлбөрийн орлогын 10 хувийг шилжүүлэх;

2/60 дугаар зүйлийн 60.2.11 дэх заалт:

“60.2.11.Газрын тосны нөөц ашигласны төлбөрийн орлогын 10 хувийг олборлолтын үйл ажиллагаа явагдаж буй тухайн аймгийн Орон нутгийн хөгжлийн санд шилжүүлэх;

3/60 дугаар зүйлийн 60.2.12 дахь заалт:

60.2.12.Газрын тосны нөөц ашигласны төлбөрийн орлогын 10 хувийг олборлолтын үйл ажиллагаа явагдаж буй тухайн сумын Орон нутгийн хөгжлийн санд шилжүүлнэ.

2 дугаар зүйл. Төсвийн тухай хуулийн 59 дүгээр зүйлийн 59.1.5 дахь заалтын “30 хувь” гэснийг “10 хувь” гэж өөрчилсүгэй.

3 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Газрын тосны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2025 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ҮНДЭСНИЙ БАЯЛГИЙН САНГИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуульд дараах дэд заалтууд нэмсүгэй:

1/11 дүгээр зүйлийн 11.1.1.в дэх дэд заалт:

“11.1.1.в.газрын тосны нөөц ашигласны төлбөрийн орлогын 25 хувь,”

2/11 дүгээр зүйлийн 11.1.2.д-11.1.2.ж дэх дэд заалт:

“11.1.2.д.газрын тосны тухай, Төсвийн тухай хууль болон гэрээлэгчтэй байгуулсан бүтээгдэхүүн хуваах гэрээнд заасны дагуу газрын тосны борлуулалтын орлогоос Засгийн газарт ногдох орлогын 50 хувь;

11.1.2.е.газрын тос олборлох, боловсруулах салбарын төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээд дэх төрийн эзэмших хувьцаа 34 хувь хүртэлх бол түүний төрийн эзэмшилд ногдох бүх ногдол ашгийн 50 хувь;

11.1.2.ё.газрын тос олборлох, боловсруулах салбарын төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээд дэх төрийн эзэмших хувьцаа 34 хувь ба түүнээс дээш бол түүний төрийн эзэмшлийн 34 хувьд ногдох ногдол ашгийн 50 хувь;

11.1.2.ж.газрын тосны нөөц ашигласны төлбөрийн орлогын 5 хувь.

3/11 дүгээр зүйлийн 11.1.3.б-11.1.3.д дахь дэд заалт:

“11.1.3.б.газрын тосны тухай, Төсвийн тухай хууль болон гэрээлэгчтэй байгуулсан бүтээгдэхүүн хуваах гэрээнд заасны дагуу газрын тосны борлуулалтын орлогоос Засгийн газарт ногдох орлогын 50 хувь;

11.1.3.в.газрын тос олборлох, боловсруулах салбарын төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээд дэх төрийн эзэмших хувьцаа 34 хувь хүртэлх бол түүний төрийн эзэмшилд ногдох бүх ногдол ашгийн 50 хувь;

11.1.3.г.газрын тос олборлох, боловсруулах салбарын төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээд дэх төрийн эзэмших хувьцаа 34 хувь ба түүнээс дээш бол түүний төрийн эзэмшлийн 34 хувьд ногдох ногдол ашгийн 50 хувь

11.1.3.д Газрын тосны нөөц ашигласны төлбөрийн орлогын 5 хувь.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Газрын тосны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2025 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**БҮСЧИЛСЭН ХӨГЖЛИЙН УДИРДЛАГА ЗОХИЦУУЛАЛТЫН
ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл.Бүсчилсэн хөгжлийн удирдлага зохицуулалтын тухай хуулийн 16 дугаар зүйлд доор дурдсан агуулгатай 16.2 дахь хэсэг нэмсүгэй.

“16.2.Бүс нутгийн тэнцвэртэй байдлыг хангах зорилгоор бүс тус бүр улсын болон бүс нутгийн чанартай, тэргүүлэх ач холбогдол бүхий хөгжлийн төсөл, арга хэмжээг санхүүжүүлэх Бүсийн хөгжлийн сантай байна.”

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Газрын тосны тухай хуульд оруулах тухай хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

ГАЗРЫН ТОСНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ХЭРЭГЦЭЭ, ШААРДЛАГЫГ УРЬДЧИЛАН ТАНДАН СУДАЛСАН ТАЙЛАН

Нэг .Асуудалд дүн шинжилгээ хийсэн байдал.

Газрын тосны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.2 дэх хэсэгт заасны дагуу судалсан болно.

Уг хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, бусад хууль болон олон улсын гэрээнд харшлаагүй болно.

Хоёр. Асуудлыг үүсгэж буй учир шалтгаан:

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Зургаадугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт: "...Монгол Улсын иргэдэд өмчлүүлснээс бусад газар, түүнчлэн газрын хэвлий, түүний баялаг, ой, усны нөөц, ан амьтан төрийн нийтийн өмч мөн..." гэж заасан.

Байгалийн баялгийг ашиглах төрийн бодлого нь урт хугацааны хөгжлийн бодлогод тулгуурлаж, одоо ба ирээдүй үеийн иргэн бүрт эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг нь баталгаажуулах, газрын хэвлийн баялгийн үр өгөөжийг Үндэсний баялгийн санд төвлөрүүлж тэгш, шударга хүртээхэд чиглэнэ.

Иргэн эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийнхээ хүрээнд газрын хэвлийн баялгийг ашигласнаар байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөллийн талаар мэдэх эрхтэй. Стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын ордыг ашиглахдаа байгалийн баялаг ард түмний мэдэлд байх зарчимд нийцүүлэн түүний үр өгөөжийн дийлэнх нь ард түмэнд ногдож байх эрх зүйн үндсийг хуулиар тогтооно" гэж заасан. Үүний дагуу Монгол Улсын Засгийн газраас Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуулийг өргөн мэдүүлснийг Улсын Их Хурал хэлэлцэн 2024 оны 04 дүгээр сарын 19-ний өдөр баталсан.

Дээрх хуульд заасан баялгийн төрөлжсөн сангуудад хатуу ашигт малтмал, цацраг идэвхит ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр, уул уурхайн олборлолт, ашигт малтмалын боловсруулах салбарын хуулийн этгээдийн төрийн эзэмшилд ногдох ногдол ашгийг хуваарилах харилцааг зохицуулсан болно.

Газрын хэвлийн баялаг газрын тосыг ашиглах явцад тухайн орон нутгийн хүн амын эрүүл, аюулгүйн орчинд амьдрах эрхийг хамгаалах, амьжиргааг нь дэмжих, байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөллийг хамгийн бага байлгах, байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээхэд шаардагдах төсөв, хөрөнгийг тухайн орон нутгийн хөгжлийн сан, орон нутгийн төсөвт хуваарилдаг олон улсын зарчмыг хэрэгжүүлж, энэ төрлийн харилцааг зохицуулж байгаа хууль тогтоомжид өөрчлөлт оруулах хэрэгцээ шаардлага үүссэн.

Түүнчлэн газрын тосны нөөц ашигласны төлбөр, мөн гэрээлэгчтэй байгуулсан бүтээгдэхүүн хуваах гэрээнд заасны дагуу газрын тосны борлуулалтын орлогоос Засгийн газарт ногдох орлогыг Үндэсний баялгийн санд төвлөрүүлэх харилцааг хуулиар зохицуулаагүй байна.

Иймд Газрын тосны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулах хэрэгцээ шаардлага үүсээд байна.

Иймд дээрх шаардлагад үндэслэн:

Одоогийн хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа Газрын тосны тухай хуулийн 31.3.Нөөц ашигласны төлбөрийн 30 хувийг орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн санд, 70 хувийг улсын төсөвт тус тус төвлөрүүлнэ гэж заасныг “31.3.Нөөц ашигласны төлбөрийн орлогыг дараахь байдлаар хуваарилна. Үүнд:

31.3.1 Үндэсний баялгийн сангийн Ирээдүйн өв санд 25 хувийг

31.3.2 Үндэсний баялгийн сангийн Хуримтлалын санд 5 хувийг

31.3.3 Үндэсний баялгийн сангийн Хөгжлийн санд 5 хувийг

31.3.4 Улсын төсөвт 25 хувийг

31.3.5 Орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн санд 10 хувийг

31.3.6 Тухайн бүсийн хөгжлийн санд 10 хувийг

31.3.7 Тухайн аймгийн Орон нутгийн хөгжлийн санд 10 хувийг

31.3.8 Тухайн сумын Орон нутгийн хөгжлийн санд 10 хувийг хуваарилдаг байхаар тусгалаа.

Түүнчлэн дээрх хуулийн зүйлийн өөрчлөлттэй холбогдуулан дараах хуулиудад нэмэлт, өөрчлөлт оруулахаар дагалдах хуултийн төслийг боловсрууллаа.

Гурав. Асуудлыг шийдвэрлэх зорилгыг тодорхойлсон байдал.

Энэхүү төсөл нь байгалийн баялгийг ашиглах төрийн бодлого нь урт хугацааны хөгжлийн бодлогод тулгуурлаж, одоо ба ирээдүй үеийн иргэн бүрт эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг нь баталгаажуулах, газрын хэвлийн баялгийн үр өгөөжийг Үндэсний баялгийн санд төвлөрүүлж тэгш, шударга хүртээх болон газрын тосны нөөц ашигласны төлбөр, мөн гэрээлэгчтэй байгуулсан бүтээгдэхүүн хуваах гэрээнд заасны дагуу газрын тосны борлуулалтын орлогоос Засгийн газарт ногдох орлогыг Үндэсний баялгийн санд төвлөрүүлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулж асуудлыг шийдвэрлэх зорилгод нийцсэн болно.

Дөрөв. Асуудлыг зохицуулах хувилбарууд, тэдгээрийн зөрөг, сөрөг талыг харьцуулсан байдал

Монгол Улсын Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Хууль тогтоомжийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах аргачлал”-ын 5.1 дэх хэсэгт заасан зохицуулалтын хувилбарыг тогтоож, зөрөг болон сөрөг талыг нь харьцуулан судалсан.

Хувилбар	Зорилгод хүрэх байдал	Зардал, үр өгөөжийн харьцаа
Хууль тогтоомжид өөрчлөлт оруулах төсөл боловсруулах	Зорилгодоо хүрэх бүрэн боломжтой	Нэмэлт зардал шаардагдахгүй

Тав. Зохицуулалтын хувилбарын үр нөлөөг тандан судалсан байдал
Аргачлалын 6-д заасны дагуу сонгосон хувилбарын үр нөлөөг ерөнхий асуултуудад хариуцлах замаар дүгнэлтийг гаргалаа.

Хүснэгт 1: Хүний эрхэд үзүүлэх үр нөлөө

Үзүүлэх үр	Холбогдох асуулт	Хариулт		Тайлбар
1. Хүний эрхийн суурь зарчмуудад нийцэж байгаа эсэх	1.1. Ялгаварлан гадуурхахгүй ба тэгш байх			
	1.1.1. Ялгаварлан гадуурхахыг хориглох эсэх		Үгүй	
	1.1.2. Ялгаварлан гадуурхсан буюу аль нэг бүлэгт давуу байдал үүсгэх эсэх		Үгүй	
	1.1.3. Тодорхой эмзэг бүлгийн нөхцөл байдлыг сайжруулах зорилгоор авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ бол олон улсын болон үндэсний хууль тогтоомжид заасан хүний эрхийн хэм хэмжээтэй нийцэж байгаа эсэх	Тийм		
	1.2. Оролцоог хангах			
	1.2.1. Зохицуулалтын хувилбарыг сонгохдоо оролцоог хангасан эсэх, ялангуяа эмзэг бүлэг, цөөнхийн оролцох боломжийг бүрдүүлсэн эсэх	Тийм		
	1.2.2. Зохицуулалтыг бий болгосноор эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж байгаа, эсхүл хөндөгдөж болзошгүй иргэдийг тодорхойлсон эсэх	Тийм		
	1.3. Хууль дээдлэх зарчим ба сайн			
	1.3.1. Зохицуулалтыг бий болгосноор хүний эрхийг хөхиүлэн дэмжих, хангах, хамгаалах явцад ахиц дэвшил гарах эсэх	Тийм		

	1.3.2.Зохицуулалтын хувилбар нь хүний эрхийн Монгол Улсын олон улсын гэрээ, хүний эрхийг хамгаалах механизмийн талаар НҮБ-аас өгсөн зөвлөмжид нийцэж байгаа эсэх	Тийм		
	1.3.3.Хүний эрхийг зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлагыг тусгах эсэх			Зөвхөн ГТХ-ийн 31 дүгээр зүйлийн 31.3 дах заалтад өөрчлөлт оруулж байгаа болно
2.Хүний эрхийг	2.1.Зохицуулалт нь хүний эрхийг хязгаарлах тохиолдолд энэ нь хууль ёсны ашиг сонирхолд нийцсэн эсэх			
	2.2.Хязгаарлалт тогтоох нь зайлшгүй эсэх			
3.Эрх агуулагч[8]	3.1.Зохицуулалтын хувилбарт хамаарах бүлгүүд буюу эрх агуулагчдыг тодорхойлсон эсэх	Тийм		
	3.2.Эрх агуулагчдыг эмзэг байдлаар нь ялгаж тодорхойлсон эсэх		Үгүй	
	3.3.Зохицуулалтын хувилбар нь энэхүү эмзэг бүлгийн нөхцөл байдлыг харгалзан үзэж, тэдний эмзэг байдлыг дээрдүүлэхэд чиглэсэн эсэх	Тийм		
	3.4.Эрх агуулагчдын, ялангуяа эмзэг бүлгийн ялгаатай хэрэгцээг тооцсон мэдрэмжтэй зохицуулалтыг тусгах эсэх (хөгжлийн бэрхшээлтэй, үндэстний цөөнх, хэлний цөөнх, гагцхүү эдгээрээр хязгаарлахгүй)	Тийм		
4.Үүрэг хүлээгч	4.1.Үүрэг хүлээгчдийг тодорхойлсон эсэх	Тийм		
5.Жендэрийн	5.1.Жендэрийн үзэл баримтлалыг тусгасан эсэх	Тийм		
	5.2.Эрэгтэй, эмэгтэй хүний тэгш эрх, тэгш боломж, тэгш хандлагын баталгааг бүрдүүлэх эсэх	Тийм		

Хүснэгт 2:Эдийн засагт үзүүлэх үр нөлөө

Үзүүлэх үр		Хариулт	Тайлбар
		Үгүй	

	1.1.Дотоодын аж ахуйн нэгж болон гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгж хоорондын өрсөлдөөнд нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	
1.Дэлхийн зах зээл дээр өрсөлдөх чадвар	1.2.Хил дамнасан хөрөнгө оруулалтын шилжилт хөдөлгөөнд нөлөө үзүүлэх эсэх (эдийн засгийн байршил өөрчлөгдөхийг оролцуулан)		Үгүй	
	1.3.Дэлхийн зах зээл дээрх таагүй нөлөөллийг монголын зах зээлд орж ирэхээс хамгаалахад нөлөөлж чадах эсэх	Тийм		
	2.1.Хэрэглэгчдийн шийдвэр гаргах боломжийг бууруулах эсэх		Үгүй	
2.Дотоодын зах зээлийн өрсөлдөх чадвар болон тогтвортой байдал	2.2.Хязгаарлагдмал өрсөлдөөний улмаас үнийн хөөрөгдлийг бий болгох эсэх		Үгүй	
	2.3.Зах зээлд шинээр орж ирж байгаа аж ахуйн нэгжид бэрхшээл, хүндрэл бий болгох эсэх		Үгүй	
	2.4.Зах зээлд шинээр монополийг бий болгох эсэх		Үгүй	
	3.1.Зохицуулалтын хувилбарыг хэрэгжүүлснээр аж ахуйн нэгжид шинээр зардал үүсэх эсэх		Үгүй	
3.Аж ахуйн нэгжийн үйлдвэрлэлийн болон захиргааны зардал	3.2.Санхүүжилтийн эх үүсвэр олж авахад нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	
	3.3.Зах зээлээс тодорхой бараа бүтээгдэхүүнийг худалдан авахад хүргэх эсэх		Үгүй	
	3.4.Бараа бүтээгдэхүүний борлуулалтад ямар нэг хязгаарлалт, эсхүл хориг тавих эсэх		Үгүй	
	3.5.Аж ахуйн нэгжийг үйл ажиллагаагаа зогсооход хүргэх эсэх		Үгүй	

4.Мэдээлэх үүргийн улмаас үүсч байгаа захиргааны зардлын ачаалал	4.1.Хуулийн этгээдэд захиргааны шинж чанартай нэмэлт зардал (Тухайлбал, мэдээлэх, тайлан гаргах г.м) бий болгох эсэх		Үгүй	
5.Өмчлөх эрх	5.1.Өмчлөх эрхийг (үл хөдлөх, хөдлөх эд хөрөнгө, эдийн бус баялаг зэргийг) хөндсөн зохицуулалт бий болох эсэх		Үгүй	
	5.2.Өмчлөх эрх олж авах, шилжүүлэх болон хэрэгжүүлэхэд хязгаарлалт бий болгох эсэх		Үгүй	
	5.3.Оюуны өмчийн (патент, барааны тэмдэг, зохиогчийн эрх зэрэг) эрхийг хөндсөн зохицуулалт бий болгох эсэх		Үгүй	
6.Инноваци болон судалгаа шинжилгээ	6.1.Судалгаа шинжилгээ, нээлт хийх, шинэ бүтээл гаргах асуудлыг дэмжих эсэх		Үгүй	
	6.2.Үйлдвэрлэлийн шинэ технологи болон шинэ бүтээгдэхүүн нэвтрүүлэх, дэлгэрүүлэхийг илүү хялбар болгох эсэх		Үгүй	
7.Хэрэглэгч болон гэр бүлийн төсөв	7.1.Хэрэглээний үнийн түвшинд нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	
	7.2.Хэрэглэгчдийн хувьд дотоодын зах зээлийг ашиглах боломж олгох эсэх	Тийм		
	7.3.Хэрэглэгчдийн эрх ашигт нөлөөлөх эсэх		Үгүй	
	7.4.Хувь хүний/гэр бүлийн санхүүгийн байдалд (шууд буюу урт хугацааны туршид) нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	
8.Тодорхой бүс нутаг, салбарууд	8.1.Тодорхой бүс нутагт буюу тодорхой нэг чиглэлд ажлын байрыг шинээр бий болгох эсэх		Үгүй	
	8.2.Тодорхой бүс нутагт буюу тодорхой нэг чиглэлд ажлын байр багасгах чиглэлээр нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	

	8.3.Жижиг, дунд үйлдвэр, эсхүл аль нэг салбарт нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	
9.Төрийн захиргааны байгууллага	9.1.Улсын төсөвт нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм		
	9.2.Шинээр төрийн байгууллага байгуулах, эсхүл төрийн байгууллагад бүтцийн өөрчлөлт хийх шаардлага тавигдах эсэх		Үгүй	
	9.3.Төрийн байгууллагад захиргааны шинэ чиг үүрэг бий болгох эсэх		Үгүй	
10.Макро эдийн засгийн хүрээнд	10.1.Эдийн засгийн өсөлт болон ажил эрхлэлтийн байдалд нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм		
	10.2.Хөрөнгө оруулалтын нөхцөлийг сайжруулах, зах зээлийн тогтвортой хөгжлийг дэмжих эсэх	Тийм		
	10.3.Инфляци нэмэгдэх эсэх		Үгүй	
11.Олон улсын харилцаа	11.1.Монгол Улсын олон улсын гэрээтэй нийцэж байгаа эсэх	Тийм		

Хүснэгт 3:Нийгэмд үзүүлэх үр нөлөө

Үзүүлэх үр		Хариулт		Тайлбар
1.Ажил эрхлэлтийн байдал, хөдөлмөрийн зах зээл	1.1.Шинээр ажлын байр бий болох эсэх		Үгүй	
	1.2.Шууд болон шууд бусаар ажлын байрны цомхотгол бий болгох эсэх		Үгүй	
	1.3.Тодорхой ажил мэргэжлийн хүмүүс болон хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдэд нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	
	1.4.Тодорхой насны хүмүүсийн ажил эрхлэлтийн байдалд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	
2.Ажлын стандарт, хөдөлмөрлөх эрх	2.1.Ажлын чанар, стандартад нөлөөлөх эсэх		Үгүй	
	2.2.Ажилчдын эрүүл мэнд, хөдөлмөрийн аюулгүй байдалд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	
	2.3.Ажилчдын эрх, үүрэгт шууд болон шууд бусаар нөлөөлөх эсэх		Үгүй	
	2.4.Шинээр ажлын стандарт гаргах эсэх		Үгүй	

	2.5.Ажлын байранд технологийн шинэчлэлийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон өөрчлөлт бий болгох эсэх		Үгүй	
3.Нийгмийн тодорхой бүлгийг хамгаалах асуудал	3.1.Шууд болон шууд бусаар тэгш бус байдал үүсгэх эсэх		Үгүй	
	3.2.Тодорхой бүлэг болон хүмүүст сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх. Тухайлбал, эмзэг бүлэг, хөгжлийн бэршээлтэй иргэд, ажилгүй иргэд, үндэстний цөөнхөд гэх мэт		Үгүй	
	3.3.Гадаадын иргэдэд илэрхий нөлөөлөх эсэх		Үгүй	
4.Төрийн удирдлага, сайн засаглал, шүүх эрх мэдэл, хэвлэл мэдээлэл, ёс суртахуун	4.1.Засаглалын харилцаанд оролцогчдод нөлөөлөх эсэх		Үгүй	
	4.2.Төрийн байгууллагуудын үүрэг, үйл ажиллагаанд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	
	4.3.Төрийн захиргааны албан хаагчдын эрх, үүрэг, харилцаанд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	
	4.4.Иргэдийн шүүхэд хандах, асуудлаа шийдвэрлүүлэх эрхэд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	
	4.5.Улс төрийн нам, төрийн бус байгууллагын үйл ажиллагаанд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	
5.Нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдал	5.1.Хувь хүн/нийт хүн амын дундаж наслалт, өвчлөлт, нас баралтын байдалд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	
	5.2.Зохицуулалтын хувилбарын улмаас үүсэх дуу чимээ, агаар, хөрсний чанарын өөрчлөлт хүн амын эрүүл мэндэд сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	
	5.3.Хүмүүсийн амьдралын хэв маяг (хооллолт, хөдөлгөөн, архи, тамхины хэрэглээ)-т нөлөөлөх эсэх		Үгүй	
6.Нийгмийн хамгаалал, эрүүл мэнд,	6.1.Нийгмийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжид нөлөөлөх эсэх		Үгүй	
	6.2.Ажилчдын боловсрол, шилжилт хөдөлгөөнд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	

боловсролын систем	6.3.Иргэдийн боловсрол (төрийн болон хувийн хэвшлийн боловсролын байгууллага) олох, мэргэжил эзэмших, давтан сургалтад хамрагдахад сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	
	6.4.Нийгмийн болон эрүүл мэндийн үйлчилгээ авахад сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	
	6.5.Их, дээд сургуулиудын үйл ажиллагаа, өөрийн удирдлагад нөлөөлөх эсэх		Үгүй	
7.Гэмт хэрэг, нийгмийн аюулгүй байдал	7.1.Нийгмийн аюулгүй байдал, гэмт хэргийн нөхцөл байдалд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	
	7.2.Хуулийг албадан хэрэгжүүлэхэд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	
	7.3.Гэмт хэргийн илрүүлэлтэд нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	
	7.4.Гэмт хэргийн хохирогчид, гэрчийн эрхэд сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	
8.Соёл	8.1.Соёлын өвийг хамгаалахад нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	
	8.2.Хэл, соёлын ялгаатай байдал бий болгох эсэх, эсхүл уг ялгаатай байдалд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	
	8.3.Иргэдийн түүх, соёлоо хамгаалах оролцоонд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	

Хүснэгт 4: Байгаль орчинд үзүүлэх үр нөлөө

Үзүүлэх үр		Хариулт		Тайлбар
1.Агаар	1.1.Зохицуулалтын хувилбарын үр дүнд агаарын бохирдлыг нэмэгдүүлэх эсэх		Үгүй	
2.Зам тээвэр, түлш, эрчим хүч	2.1.Тээврийн хэрэгслийн түлшний хэрэглээг нэмэгдүүлэх/бууруулах эсэх		Үгүй	
	2.2.Эрчим хүчний хэрэглээг нэмэгдүүлэх эсэх		Үгүй	
	2.3.Эрчим хүчний үйлдвэрлэлд нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	

	2.4.Тээврийн хэрэгслийн агаарын бохирдлыг нэмэгдүүлэх эсэх		Үгүй	
3.Ан амьтан, ургамлыг хамгаалах	3.1.Ан амьтны тоо хэмжээг бууруулах эсэх		Үгүй	
	3.2.Ховордсон болон нэн ховор амьтан, ургамалд сөргөөр нөлөөлөх эсэх		Үгүй	
	3.3.Ан амьтдын нүүдэл, суурьшилд сөргөөр нөлөөлөх эсэх		Үгүй	
	3.4.Тусгай хамгаалалттай газар нутагт сөргөөр нөлөөлөх эсэх		Үгүй	
4.Усны нөөц	4.1.Газрын дээрх ус болон гүний ус, цэвэр усны нөөцөд сөргөөр нөлөөлөх эсэх		Үгүй	
	4.2.Усны бохирдлыг нэмэгдүүлэх эсэх		Үгүй	
	4.3.Ундны усны чанарт нөлөөлөх эсэх		Үгүй	
5.Хөрсний бохирдол	5.1.Хөрсний бохирдолтод нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	
	5.2.Хөрсийг эвдэх, ашиглагдсан талбайн хэмжээг нэмэгдүүлэх эсэх		Үгүй	
6.Газрын ашиглалт	6.1.Ашиглагдаагүй байсан газрыг ашиглах эсэх		Үгүй	
	6.2.Газрын зориулалтыг өөрчлөх эсэх		Үгүй	
	6.3.Экологийн зориулалтаар хамгаалагдсан газрын зориулалтыг өөрчлөх эсэх		Үгүй	
7.Нөхөн сэргээгдэх/нөхөн сэргээгдэхгүй байгалийн баялаг	7.1.Нөхөн сэргээгдэх байгалийн баялгийг өөрөө нөхөн сэргээгдэх чадавхийг нь алдагдуулахгүйгээр зохистой ашиглах эсэх		Үгүй	
	7.2.Нөхөн сэргээгдэхгүй байгалийн баялгийн ашиглалт нэмэгдэх эсэх	Тийм		

Зургаа. Үр дүнг үнэлж, зөвлөмж өгсөн байдал

Байгалийн баялгийг ашиглах төрийн бодлого нь урт хугацааны хөгжлийн бодлогод тулгуурлаж, одоо ба ирээдүй үеийн иргэн бүрт эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг нь баталгаажуулах, газрын хэвлийн баялгийн үр өгөөжийг Үндэсний баялгийн санд төвлөрүүлж тэгш, шударга хүртээх боломж бүрдэнэ.

Түүнчлэн газрын тосны нөөц ашигласны төлбөр, мөн гэрээлэгчтэй байгуулсан бүтээгдэхүүн хуваах гэрээнд заасны дагуу газрын тосны борлуулалтын орлогоос Засгийн газарт ногдох орлогыг Үндэсний баялгийн санд төвлөрүүлэхтэй холбогдсон харилцааны хууль зүйн үндсийг бий болгож зорилгодоо нийцэх юм.

Дээрх төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Хууль тогтоомжийн тухай хууль, түүнд нийцсэн бөгөөд энэхүү энэхүү тандан судалгааг Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолоор баталсан аргачлалыг удирдлага болгосон.

---o0o---

ГАЗРЫН ТОСНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨНИЙ ТАЙЛАН

1.1. Үнэлгээ хийх шалтгаан

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Зургаадугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт: "...Монгол Улсын иргэдэд өмчлүүлснээс бусад газар, түүнчлэн газрын хэвлий, түүний баялаг, ой, усны нөөц, ан амьтан төрийн нийтийн өмч мөн..." гэж заасан.

Иргэн эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийнхээ хүрээнд газрын хэвлийн баялгийг ашигласнаар байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөллийн талаар мэдэх эрхтэй. Стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын ордыг ашиглахдаа байгалийн баялаг ард түмний мэдэлд байх зарчимд нийцүүлэн түүний үр өгөөжийн дийлэнх нь ард түмэнд ногдож байх эрх зүйн үндсийг хуулиар тогтооно" гэж заасан.

Үүний дагуу Монгол Улсын Засгийн газраас Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуулийг өргөн мэдүүлснийг Улсын Их Хурал хэлэлцэн 2024 оны 04 дүгээр сарын 19-ний өдөр баталсан. Тус хуульд заасан баялгийн төрөлжсөн сангуудад хатуу ашигт малтмал, цацраг идэвхит ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр, уул уурхайн олборлолт, ашигт малтмалын боловсруулах салбарын хуулийн этгээдийн төрийн эзэмшилд ногдох ногдол ашгийг хуваарилах харилцааг зохицуулж өгсөн.

Цаашид Газрын тосны тухай хуульд өөрчлөлт оруулан газрын тос, байгалийн хий, уламжлалт бус газрын тосны нөөц ашигласны төлбөр, роялти зэргийг төсөвт төвлөрүүлж дахин хуваарилахтай холбоотой харилцааг илүү нарийвчлан зохицуулах шаардлага үүсээд байна.

1.2. Үнэлгээ хийх хүрээ

Газрын тосны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай болон дагалдах бусад хуулийн төслийн хэрэгжилтийн үр дагаврын үнэлгээний хүрээг дараах байдлаар тодорхойллоо. Үүнд:

Хуулийн төсөлд одоогийн хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа Газрын тосны тухай хуулийн 31.3.Нөөц ашигласны төлбөрийн 30 хувийг орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн санд, 70 хувийг улсын төсөвт тус тус төвлөрүүлнэ гэж заасныг "31.3.Нөөц ашигласны төлбөрийн орлогыг дараахь байдлаар хуваарилна. Үүнд:

- 31.3.1. Үндэсний баялгийн сангийн Ирээдүйн өв санд 25 хувийг
- 31.3.2. Үндэсний баялгийн сангийн Хуримтлалын санд 5 хувийг
- 31.3.3. Үндэсний баялгийн сангийн Хөгжлийн санд 5 хувийг
- 31.3.4. Улсын төсөвт 25 хувийг,
- 31.3.5. Орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн санд 10 хувийг
- 31.3.6. Тухайн бүсийн хөгжлийн санд 10 хувийг
- 31.3.7. Тухайн аймгийн Орон нутгийн хөгжлийн санд 10 хувийг
- 31.3.8. Тухайн сумын Орон нутгийн хөгжлийн санд 10 хувь байхаар тус тус нэмж тус тус нэмж тусгалаа.

Мөн тус хуулийн төслийг дагалдуулан Төсвийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл, Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуульд нэмэлт,

Бүсчилсэн хөгжлийн удирдлага зохицуулалтын тухай хуулиудад нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулна.

Ийнхүү хуульд тусгайлан зохицуулаагүй орхигдуулсан хийдэл, хууль хоорондын зөрчлийг арилгаснаар байгалийн баялгаас олсон орлогыг Хуримтлалын сангаар дамжуулан иргэдэд тэгш, шударга хүртээх Монгол Улсын Үндсэн хуулийн суурь зарчим хангагдах боломж бүрдэнэ гэж үзэх үндэслэлтэй байна.

1.3. Үнэлгээний шалгуур үзүүлэлт

Байгалийн баялгийг ашиглах төрийн бодлого нь урт хугацааны хөгжлийн бодлогод тулгуурлаж, одоо ба ирээдүй үеийн иргэн бүрд эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг нь баталгаажуулах, газрын хэвлийн баялгийн үр өгөөжийг Үндэсний баялгийн санд төвлөрүүлж тэгш, шударга хүртээхэд чиглэнэ.

Үүний дагуу Монгол Улсын Засгийн газраас Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуулийг өргөн мэдүүлснийг Улсын Их Хурал хэлэлцэн 2024 оны 04 дүгээр сарын 19-ний өдөр баталсан. Тус хуульд заасан баялгийн төрөлжсөн сангуудад хатуу ашигт малтмал, цацраг идэвхит ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр, уул уурхайн олборлолт, ашигт малтмалын боловсруулах салбарын хуулийн этгээдийн төрийн эзэмшилд ногдох ногдол ашгийг хуваарилах харилцааг зохицуулна.

Газрын хэвлийн баялаг газрын тосыг ашиглах явцад тухайн орон нутгийн хүн амын эрүүл, аюулгүйн орчинд амьдрах эрхийг хамгаалах, амьжиргааг нь дэмжих, байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөллийг хамгийн бага байлгах, байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээхэд шаардагдах төсөв, хөрөнгийг тухайн орон нутгийн хөгжлийн сан, орон нутгийн төсөвт хуваарилах зарчим олон улс оронд мөрдөгддөг.

Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улсын үед буюу 1991 онд батлагдсан Газрын тосны тухай хуулийг Монгол Улсын Их Хурал 2014 онд шинэчлэн баталсан. Тус хуулийн 30 дугаар зүйлийн 30.1 дэх хэсэгт “Гэрээлэгч газрын тосны хайгуулын болон ашиглалтын үед тусгай зөвшөөрлийн төлбөрийг жил бүр төлнө.” 30.6 дахь хэсэгт “Тусгай зөвшөөрлийн төлбөрийн 10 хувийг тухайн тусгай зөвшөөрлийн талбайг харьяалах сум, дүүргийн төсөвт, 20 хувийг аймаг, нийслэлийн төсөвт, 70 хувийг улсын төсөвт тус тус хуваарилна” гэж заасан. Түүнчлэн энэ зүйлийн дараагийн заалт болох Нөөц ашигласны төлбөр, түүний хуваарилалт гэсэн 31 дүгээр зүйлийн 31.3 дэх хэсэгт “Нөөц ашигласны төлбөрийн 30 хувийг тухайн орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн санд, 70 хувийг улсын төсөвт тус тус төвлөрүүлнэ” гэж заасан байсныг 2021 оны 11 дүгээр сарын 12-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулж “...тухайн” гэсэн үгийг хассан байна.

Энэ нь хууль тогтоогчийн 2014 онд баталсан хуулийн үзэл баримтлалыг өөрчилж, нөлөөлөлд өртөж буй байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх болон тухайн орон нутгийн иргэдэд байгалийн баялгийн өгөөжөөс тэгш хуваарилах эрх зүйн байдлыг дордуулсан өөрчлөлт болсон гэж үзэхээр байгаа юм.

1.1. Статистик, тоон мэдээ цуглуулах

Монгол газрын тос боловсруулах үйлдвэр ашиглалтад орох үед дотоодын түүхий тосоор хангах стратегийг баримтлах нь нэн чухал бөгөөд эрэл, хайгуул, ашиглалтын үйл ажиллагааг байгаль орчинд хамгийн бага сөрөг нөлөөлөл үзүүлэх

дэвшилтэт технологиор гүйцэтгэх, баялгийн өгөөжийг ард түмэнд шударгаар хуваарилах, олборлолтын нөлөөлөлд өртөж буй тухайн орон нутаг, иргэдэд өгөөжтэй байх учиртай.

Газрын тосны бүтээгдэхүүн хуваах гэрээ байгуулан Дорнод аймгийн Халхгол, Матад сумын нутаг дахь Тосон-Уул XIX, Тамсаг XXI талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй БНХАУ-ын хөрөнгө оруулалттай Петрочайна Дачин Тамсаг ХХК, Дорноговь аймгийн Сайшанд сумын нутаг дахь 1997 оны БХГ-т талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй БНХАУ-ын хөрөнгө оруулалттай Доншен Газрын тос (Монгол) ХХК-иуд нь 2024 онд нийт 568.7 мянган тонн газрын тос олборлож, 556.3 мянган тонн газрын тос экспортод гаргасан байна.

Газрын тосны борлуулалтын орлогоос 2020 оноос хойш газрын тосны нөөц ашигласны төлбөрт 51.1 сая ам.доллар, Монгол Улсын Засгийн газарт ногдох ашигт тос 269.9 сая ам.доллар буюу, нийт 321.0 сая ам.долларыг Улсын төсөвт төвлөрүүлсэн.

Газрын тосны олборлолт, ашиглалтын төлөв байдал цаашид 2040 он хүртэл жилийн олборлолт 1.5 сая тонн хүртэл өсөх төлөвтэй байна.

Газрын тосны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн практик үр нөлөө:

Газрын тосны тухай хуульд энэхүү өөрчлөлтийг оруулснаар газрын тос, байгалийн хий, уламжлалт бус газрын тосны нөөц ашигласны төлбөр, роялти зэргийг төсөвт төвлөрүүлж дахин хуваарилахтай холбоотой харилцааг илүү нарийн зохицуулах замаар газрын хэвлийн баялаг газрын тосыг ашиглах явцад тухайн орон нутгийн хүн амын эрүүл, аюулгүйн орчинд амьдрах эрхийг хамгаалах, амьжиргааг нь дэмжих, байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөллийг хамгийн бага байлгах, байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээхэд шаардагдах төсөв, хөрөнгийг тухайн орон нутгийн хөгжлийн сан, орон нутгийн төсөвт хуваарилах олон улсын зарчим хэрэгжинэ.

Монгол Улсын Их Хурлаар хэлэлцэн баталсан Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрт тусгайлан заасан бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын дагуу газрын хэвлийн баялгийг ашиглах, боловсруулах, тээвэрлэх, худалдаалах нь бүс доторх аймаг, сумдыг дамнан, цаашлаад бүсүүд дамнан хилийн боомт хүртэл үргэлжлэх хүн амын эрүүл, аюулгүй амьдрах орчин, байгаль орчинд нөлөөлөх усан хангамж, мөн эрчим хүч, төмөр зам, авто зам зэрэг дэд бүтцийн бүтээн байгуулалтын харилцан уялдаатай үйл ажиллагаа юм.

Газрын тосны тухай хуульд өөрчлөлт оруулан газрын тос, байгалийн хий, уламжлалт бус газрын тосны нөөц ашигласны төлбөр, роялти зэргийг төсөвт төвлөрүүлж дахин хуваарилахтай холбоотой харилцааг илүү нарийвчлан зохицуулах шаардлага үүсээд байна.

Түүнчлэн газрын тосны нөөц ашигласны төлбөр, мөн гэрээлэгчтэй байгуулсан бүтээгдэхүүн хуваах гэрээнд заасны дагуу газрын тосны борлуулалтын орлогоос Засгийн газарт ногдох орлогыг Үндэсний баялгийн санд төвлөрүүлэх харилцааны хууль зүйн үндэслэл бий болно.

Газрын тосны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл болон түүнийг дагалдан боловсруулсан хуулийн төсөл нь газрын тосны борлуулалтын орлогоос Засгийн газарт ногдох орлогыг Үндэсний баялгийн санд төвлөрүүлэхтэй холбоотой зохицуулаагүй дээрх асуудлыг шийдвэрлэх, хууль хоорондын нийцлийг хангах зорилгодоо хүрэх боломжтой болно.

ГАЗРЫН ТОСНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ЗАРДЛЫН ТООЦООНЫ ТАЙЛАН

Нэг. Ерөнхий мэдээлэл

Хууль тогтоомжийн тухай хууль¹-ийн 18 дугаар зүйлийн 18.1 дэх хэсэгт “Хууль тогтоомжийн төслийг баталснаар тухайн хууль тогтоомжийн үйлчлэх хүрээнд хамрагдах иргэн, хуулийн этгээд, төрийн байгууллагын үйл ажиллагаанд үүсэх зардлын тооцоог тухай бүр гаргаж, зардал, үр өгөөжийн харьцааг энэ хуулийн 12.1.4-т заасан аргачлалын дагуу тодорхойлно.” гэж заасны дагуу Газрын тосны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл /цаашид “хуулийн төсөл” гэх/ батлагдсан нөхцөлд түүнийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлыг Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 4 дүгээр хавсралтаар батлагдсан Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоо хийх аргачлал /цаашид “аргачлал” гэх/-ын дагуу тооцлоо.

Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоог хуулийн төслийн үр нөлөөг урьдчилан тандан судлах явцад гүйцэтгэх нь тухайн эрх зүйн зохицуулалтын үр нөлөөгөөр хүрэхийг хүссэн үр дүн, түүнийг хэрэгжүүлэх тогтолцоог бий болгоход зарцуулах зардлын харьцааг тогтооход чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Энэхүү үнэлгээний зорилго нь хуулийн төсөл батлагдсанаар иргэн, хуулийн этгээд, төрийн байгууллагад шинээр үүсэх зардлын ачааллыг урьдчилан тооцож, цаашид гарах зардлыг багасгах санал боловсруулахад оршино.

Хуулийн төслийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлыг тооцоход доор дурдсан нийтлэг зарчмыг баримтлан ажилласан:

- иргэн, төрийн байгууллагын гүйцэтгэх үүрэг нэг бүрийг оновчтой тодорхойлох;²
- үүрэг гүйцэтгэхэд зарцуулах хугацааг тогтооход бодитой хандах;³
- бодит тоо баримт, мэдээлэлд тулгуурлах;⁴
- аргачлалд заасан тооцоо хийх үе шатыг баримтлах.⁵

Аргачлалын Ерөнхий зүйлийн 1.5-д заасан журмын дагуу зардлыг (1) төрийн байгууллагын зардал, (2) хуулийн этгээдийн зардал, (3) иргэнд үүсэх зардал гэсэн гурван төрлөөр тооцдог. Харин тус хуулийн төсөл батлагдсанаар иргэн, хуулийн этгээд, төрийн байгууллагад зардал үүсгэх зохицуулалт тусгагдаагүй тул аливаа нэмэлт болон шинэ зардал гарахааргүй байна.

Хоёр. Газрын тосны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл батлагдсанаар хуулийн этгээдэд үүсэх зардлын тооцоо

¹ 2015 оны 5 дугаар сарын 29-ний өдөр батлагдаж, тухай бүр нэмэлт, өөрчлөлт орсон Хууль тогтоомжийн тухай Монгол Улсын хууль <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=11119>

² Аргачлалын 2.3, 4.3 дахь хэсэг

³ Аргачлалын 2.4.4, 4.4 дэх хэсэг

⁴ Аргачлалын 4.4.3.1 дэх дэд заалт

⁵ Аргачлалын 2.1, 4.1 дэх хэсэг

Энэ хэсэгт хуулийн төсөл батлагдсанаар хуулийн этгээдийн эрхлэх үйл ажиллагаатай холбоотой гүйцэтгэх үүргийн улмаас үүсэх зардлыг мөнгөн дүнгээр тооцоолно. Ийнхүү үүсэх зардлыг аргачлалын 2 дугаар зүйлийн 2.1 дэх хэсэгт заасны дагуу дараах үе шаттайгаар тооцоолдог. Үүнд:

- 2.1.хуулийн этгээдийн гүйцэтгэх үүргийг тогтоох;
- 2.2.нэг бүрийн зардлыг тооцох;
- 2.3.тоон үзүүлэлтийг тооцох;
- 2.4.нийт зардлын дүнг тооцож гаргах;
- 2.5.хялбарчлах боломжийг шалгах;
- 2.6.нэмэлт зардлыг тооцох.

Хуулийн төсөлд хуулийн этгээдэд шинээр үүрэг хүлээлгэсэн, зардал бий болгосон зохицуулалт байхгүй байна.

Гурав. Газрын тосны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл батлагдсанаар иргэнд үүсэх зардлын тооцоо

Хуулийн төсөл батлагдсанаар иргэнд үүсэх зардлыг аргачлалын 3 дугаар зүйлийн 3.1 дэх хэсэгт заасны дагуу дараах дарааллыг баримтлан тогтооно. Үүнд:

- 3.1.иргэний гүйцэтгэх үүргийг тогтоох;
- 3.2.цаг хугацаа болон гарч болох зардлыг тооцох;
- 3.3.тоон үзүүлэлтийг тооцох;
- 3.4.нийт дүнг тооцож гаргах;
- 3.5.хялбарчлах боломжийг шалгах.

Газрын тосны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлд тусгагдсан иргэнд шинээр гүйцэтгэх үүрэг хүлээлгэсэн, зардал бий болгох зохицуулалт байхгүй байна.

Дөрөв. Газрын тосны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл батлагдсанаар улсын төсөвт үүсэх зардлын тооцоо

Аргачлалын 4.1-д зааснаар Төрийн байгууллагын зардал буюу улсын төсөвт үүсэх ачааллыг тооцохын тулд тухайн ажил үйлчилгээг гүйцэтгэхэд шаардагдах хүний нөөцийн хэрэгцээг тодорхойлж, түүнд шаардагдах зардлыг тооцож гаргах бөгөөд уг ажлыг дараах үе шаттайгаар зохион байгуулна:

- 4.1.төрийн байгууллагын гүйцэтгэх үүрэг буюу ажил, үйлчилгээг тодорхойлох;
- 4.2.уг чиг үүргийг гүйцэтгэх хүний нөөцийг тодорхойлох;
- 4.3.гарах зардлыг урьдчилан тооцох;
- 4.4.зардлыг нэгтгэн тооцох;
- 4.5.хувилбарыг нягталж, үр дүнг танилцуулахаар тогтоосон.

Хуулийн төсөлд төрийн байгууллагад шинэ чиг үүрэг нэмэгдүүлсэн зохицуулалт тусгаагүй тул улсын төсөвт шинээр зардал үүсэхээргүй байна.

ГАЗРЫН ТОСНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН САНАЛЫН ТОВЬЁГ

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1 дэх хэсэгт заасны дагуу хууль санаачлагч нараас Газрын тосны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг, дагалдах хуулийн төсөл болон холбогдох материалыг Монгол Улсын Засгийн газарт 2025 оны 05 дугаар сарын 05-ны өдөр УИХ-03/5650 дугаар албан бичгийг хүргүүлсэн.

Түүнчлэн хуулийн төсөлд олон нийтийн саналыг авах зорилгоор Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 38 дугаар зүйлийн 38.6.4 дэх заалтын дагуу олон нийтийн хэлэлцүүлгийг цахим хэлбэрээр зохион байгуулахаар төлөвлөсний дагуу Газрын тосны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг дагах хуулийн төсөл, тэдгээрийн үзэл баримтлал, танилцуулга, хууль тогтоомжийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судалсан болон үр нөлөө, зардлын тооцооны тайлангийн хамт D-Parliament.mn цахим системд 2025 оны 06 дугаар сарын 19-ний өдөр байршуулсан.

D-Parliament.mn цахим системд байршуулсан Газрын тосны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлд

№	Хуулийн төслийн зүйл, хэсэг, заалт	Саналын тоо	Саналын агуулга	Хуулийн төсөлд тусгагдсан байдал
1	1/31.3.Нөөц ашигласны төлбөрийн орлогыг дараах байдлаар хуваарилна.	12	Иргэн –Б дэмжиж байна Иргэн-А Бүрэн дэмжиж байна	Хуулийн төслийн 31.3.1. Үндэсний баялгийн сангийн Ирээдүйн өв санд 50 хувийг 25 хувь болгон Улсын төсөвт 25 хувийг гэх байдлаар төсөлд өөрчлөлт оруулж тусгасан. Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулан бүс тус бүрийн хөгжлийн сан байхаар тусгасан бөгөөд энэхүү сангийн үйл ажиллагааны журмыг Засгийн газар
2	31.3.1.Үндэсний баялгийн сангийн Ирээдүйн өв санд 50 хувийг	10	Иргэн-Н Үндэсний баялагын сангаас гадна улсын төсөвт тодорхой хувийг хуваарилдаг байх хэрэгтэй. Бүсчилсэн хөгжлийн сан байгуулна гэж ойлгох уу. Одоогоор энэ сан байдаггүй. Иргэн-С Санал нэг байна.	

				батлахаар хуулийн төсөлд нэмж тусгасан.
3	31.3.2 Үндэсний баялгийн сангийн Хуримтлалын санд 5 хувийг	8	Тухайлсан санал байхгүй боловч 8 иргэн дэмжсэн хэсгийг дарсан байна	-
4	31.3.3 Үндэсний баялгийн сангийн Хөгжлийн санд 5 хувийг	10	Тухайлсан санал байхгүй боловч 10 иргэн дэмжсэн хэсгийг дарсан байна	-
5	31.3.4 Орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн санд 10 хувийг	5	Иргэн-А бүрэн дэмжиж байна хуулийн үндсэн зарчмыг нэг мөр хэлбэрэлтгүй мөрдүүлэх нь зүйтэй	Төсөлд тусгагдсан
6	31.3.5 Тухайн бүсийн хөгжлийн санд 10 хувийг	7	Иргэн-А энэ асуудлыг бүрэн дэмжиж байна. аймаг бүр өөрийн хуваарьт төсөвөөр өөрийн аймагтаа ажил хийхийг хичээнэ. харин одоо бүсийн хөгжил ярьж байгаа энэ үед бүсийн хөгжлийн тусдаа хөрөнгө төлөвлөж ажмллах нь маш зүйтэй Иргэн-Н Элдэв сан байгуулдаг аа болиод яг бүсийн хөгжлийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулах энэ санг нээж эндээс бүх бүсийн хөрөнгө оруулалтыг хийдэг байх нь зөв.	Төслийн дагах хуулийн төсөлд бүс нутгийн тэнцвэртэй байдлыг хангах, бүс нутгийн чанартай, тэргүүлэх ач холбогдол бүхий хөгжлийн төсөл арга хэмжээг санхүүжүүлэх зориулалттай бүс тус бүрийн хөгжлийн сан байхаар тусгасан.
7	31.3.6 Тухайн аймгийн Орон нутгийн хөгжлийн санд 10 хувийг	11	Иргэн-Б санал нэг байна. Гэхдээ газрын тосны нөөцтэй аймгуудад тусгайлан хувийг нь нэмэгдүүлэх боломжгүй юу Иргэн-Х Дэмжиж байна. Маш чухал заалт байна. Дорнодчууд Олон жил энэ заалтыг нэмүүлэхийг хүсч хүлээлээ бүрэн дэмжиж байна. хуулийн үндсэн зарчмыг хэлбэрэлтгүй нэг мөр	Төсөлд тусгагдсан

			агуулгаар мөрдүүлэх нь зүйтэй Иргэн-Г санал нэг байна	
8	31.3.7 Тухайн сумын Орон нутгийн хөгжлийн санд 10 хувийг.”	14	Тухайлсан санал байхгүй боловч 14 иргэн дэмжсэн хэсгийг дарсан байна	-

---o0o---

УИХ-ын гишүүн
Мэг марсжавын БАДАМС.

УИХ-ын гишүүн
Шимбажавын БЭМБАСҮРЭН

УИХ-ын гишүүн
Гомбин ГАНБААТАР

УИХ-ын гишүүн
Мункандоржийн ГАНХҮЛПЭГ

УИХ-ын гишүүн
Боржухуйн ДЭЛГЭЭСЭЙХАН

УИХ-ын гишүүн
Цэвгасэхуийн ИДЭРБАТ

УИХ-ын гишүүн
Цэвгасэхуийн МӨНХБАТ

УИХ-ын гишүүн
Цэвгасэхуийн МӨНХ

Боловсруулж буй

Эцсийн хэлэлцүүлэг

Бөтлөх

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2025 ОНЫ 6-Р САРЫН 19 ӨДӨР

УЛААНБААТАР

Далдсан

1 дүгээр зүйл. Газрын тосны тухай хуулийн 31 дүгээр зүйлийн 31.3 дахь хэсгийг дор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай.

9

31 дүгээр зүйлийн 31.3 дахь заалт

10 1

1/31.3 Нөөц ашигласны төлбөрийн орлогыг дараах байдлаар хуваарилна.

8

31.3.1 Үндэсний баялгийн сангийн Ирээдүйн өв санд 50 хувийг

10

31.3.2 Үндэсний баялгийн сангийн Хуримтлалын санд 5 хувийг

5

31.3.3 Үндэсний баялгийн сангийн Хөгжлийн санд 5 хувийг

7

2025.08.01-ны өдөр хууль тогтоогчийн олонх 10 хувийг